

Анкета «Дзеяслова»

1. Чым бачыцца Вам літаратурная творчасць: нябесным прызваннем, грамадзянскім абавязкам, прафесіяй, хобі, звычайю? Што падштурхнула Вас да пісьменніцкай дзейнасці. Ці памятаеце свой творчы дэбют? Каго Вы лічыце сваім літаратурным “хросным бацькам”?

2. У чым адметнасць Вашай творчай працы? Які час сутак найбольш плённы? Да якіх “тэхнічных прыладаў” Вы найбольш звыклі: аловак, пяро, шарыкавая ручка, кампютар, дыктафон, ініш.? Ці выкарыстоўваеце Вы “творчыя стымулятары”: кава, цыгарэты, віно, музыка, ініш.? Што для Вас натхненне і ці чакаеце Вы яго, каб пачаць пісаць?

3. Якія цяжкасці паўстаюць перад Вамі падчас напісання твора? Якое значэнне Вы надаеце слову, фразе, рытму твора? Ці звяртаецеся падчас пісання да даведачнай літаратуры, слоўнікаў, энцыклапедыяў?

4. Што/хто найбольш спрыяе ў рэалізацыі Ваших літаратурных задумаў? Што/хто найбольш перашкаджае Вам у гэтым? Ці ўплывае на Вашу творчасць ацэнка сяброў, рэдактароў, чытачоў? Ці вяртаецеся Вы да напісаных твораў, каб перапісаць іх, перарабіць, удасканаліць?

5. Ці задаволены Вы сваімі творамі? Што ў Вас не атрымалася ў творчасці? Чым Вы найбольш задаволены? Якія эпізоды свайго біяграфіі Вы хацелі б перажыць наоў? Наколькі Ваша біяграфія паўплывала на творчасць і адбітая ў творчасці?

6. Ці вядзеце Вы дзёньнікі? Як ставіцеся да правіла: “Ні дня без радка”? Ці знаёмае Вам пачуццё ляюты, ці змагаецеся Вы з ім (і як)? Калі “не пішацца”, што вы робіце, дзе/у чым шукаеце натхненне?

7. Як Вы ставіцеся да інтэрнэт-літаратуры? Ці чытаеце Вы творы сваіх маладзейшых і старэйшых калегаў? Хто з твораў Вам найбольш блізкі – з беларускіх і сусветных аўтараў? Назавіце творы, якія Вы любіце чытаць і перачытваць? Ці ёсць такія ў сучаснай беларускай літаратуры?

8. Чаго, на Вашу думку, не хапае сучаснай беларускай літаратуры і што чакае яе ў будучыні? Што пажадалі б Вы тым, хто робіць першыя крокі ў літаратуры?

Леанід Дранько-Майсюк

1. Літаратурная творчасць – той занятак, які прыносіць мне, дзякаваць Богу, неабходную меру спакою. Спакой – гэта розум шчасьця. А яшчэ спакой зьяўляецца сутнасьцю памяркоўнасьці. І тут не магу ня ўспомніць сваю бабу Просю. Калі ўсчыналася бязладная гамана, калі гаварылі ўсе і ніхто нікога ня слухаў; урэшце, калі кідаліся ў гарачую сварку, тады баба Прося казала: “Ша! Дайце мне спокой!..” Тым самым прасіла самае неабходнае. Спакой – вельмі беларускае паняцце. Мяркую, што захаваньне спакою і ёсьць падмурак нашай нацыянальнай ідэі...

Пачатковае маё вершаваньне ўзьнікла з хрэстаматыйнага сьвятла (кажу: сьвятло, каб лішні раз не казаць: уплыў!) Мне было гадоў дванаццаць, калі я разгарнуў сшытак (той, які каштаваў 2 капейкі) і на першай старонцы пасярэдзіне надрапаў алоўкам: “Вянок”. Мая нянька Ніна зацікаўлена спытала: “Што ты зьбіраешся рабіць?” Адказаў: “Хачу напісаць кніжку!” Добрая мая нянька, пэўна ж, прагнучы засьцерагчы мяне ад плагіату, тут жа павучальна прамовіла: “Нельга кніжку называць “Вянок”, бо гэта назва Багдановіча!” Я не паслухаўся. Чамусьці ўзяў сабе ў галаву: “Раз Багдановіч назваў сваю кніжку “Вянок”, то ўсьлед за ім усе паэты мусяць гэтак жа называць свае кніжкі!..” У тым ліку і я. Было гэта ў класе пятым. Пазьней у раённай газеце “Навіны Палесся” зьявіліся мае лірычныя практыкаваньні, і сябры, як гэта зазвычай у такіх выпадках бывае, пачалі цьвяліць мяне “паэтам”... У дзесятым класе неяк падумалася: а што будзе далей? Пасьля школы ж нечым трэба было заняцца, некуды прыткнуцца. Куды – я ня ведаў. Патроху пачаў зьбірацца ў Магілёў – у культасьветвучылішча. І, чаго добрага, сабраўся б, каб у нашу давід-гарадоцкую школу не прыехала маскоўская пісьменьніца Лідзія Абухава. Першы раз яна пабывала ў нас упачатку пяцідзсятых і напісала пра мой горад раман “Глы-

бінь-гарадок”. Дарэчы, гэтую кнігу ў свой час хваліў М. Шолахаў. І вось на маё шчасьце ў лютым 1974 -га пісьменьніца зноў апынулася на гарыньскіх берагах... Пасьля яе выступленьня мой таварыш Васіль Дзісь (на жаль, ужо нябожчык) раптам прапанаваў мне: “А давай папросім у Абухавай яе хатні тэлефон!” Сьмелы быў мой таварыш! Дзякуй яму... Кінуліся мы прасіць. І вось у гэты момант, калі прасілі, дырэктар школы М. У. Шэляхаў і сказаў шаноўнай госьці, паказваючы на мяне: “А гэта Дранько-Майсюк – школьны наш паэт...” Назаўтра мы сустрэліся ў доме маёй настаўніцы В. П. Кузьміч. Надзвычай уважлівая і далікатная, Л. Абухава прачытала мае рыфмаваныя радкі, успомніла, як у 30-я гады вучыла на памяць урывак з “Дзесятага падмурку” Паўлюка Труса, параіла пісаць толькі па-беларуску, упісала ў мой школьны сшытак верш Пастарнака “Памяці дэмана”, сказала, што ў Маскве ёсьць Літаратурны інстытут, і ехаць мне трэба ў Маскву, а не ў Магілёў...

Лідзія Аляксееўна Абухава — мая літаратурная хросная маці.

2. Асаблівай “адметнасьці” няма. Хіба што часам пераўвасабляюся то ў Л., то ў Д., а то ў М. Такі “тэатр” дапамагае майму пісьму: быццам ня я пішу, а нехта – той, каму веру.

Раней мог сядзець за пісьмовым сталом калі заўгодна – як той казаў, і пад сонцам, і пад месяцам; цяпер жа толькі пад сонцам (то-бок, удзень) – недзе з 10 раніцы і да той гадзіны, да якой пішацца.

Пішу звычайнай шарыкавай ручкай,

іншы раз простым алоўкам, а на кампутары (дарэчы, замест кампутар прапаную слова: *асветар!*) набіраю толькі гатовы тэкст.

З “творчых стымулятараў” выкарыстоўваю піва. Пра гэта скажу трохі шырэй... Была ў Менску піўнушка – зусім безназоўная, тая, што месцілася ў двары кінатэатру “Перамога”. Шкада, знікла. Я туды часта любіў заходзіць, здаралася – нават два разы на дзень. І вось з нейкага шчаслівага для мяне моманту разбліўшычкі Анатоля пачаў наліваць мне “за кошт установы”. Раствучыў: гэта вам за тое, што вы напісалі “Польку беларускую”! Усьцешаны, я падараваў зычліваму Анатолу сваю кнігу “Проза радості” з такім надпісам:

На ўсё гляджу шчасліва,
Мая святлее (!) доля,
Калі я вып’ю піва
У бары Анатоля...

Тут невыпадкова зроблены акцэнт на дзеяслоў “святлее”, бо сапраўды, калі вып’ю адну толькі шклянку, то адразу ж здабываю лёгкасць, душэўны ўздым, яснасьць думкі. А галоўнае: адчуваю, як знікае напружаньне і зьяўляецца супаканьне. Словам, піва дае палёжку нервам. Да нейкага часу думаў, што так адбываецца толькі са мною, аднак жа, калі перачытаў аповесьць “У палескай глушы” Якуба Коласа, убачыў тое, на што ў школьных гады ўвагу не зьвярнуў – з Лабановічам адбывалася тое ж: “... Нервы настаўніка былі напружаны, і ён чуў, што калі саступіць з нейкага пункта, на якім ён ледзь-ледзь трымаўся, то пападзе ў поўную абладу страху... Каля карчмы затрымаўся і павярнуў да старога Абрама. Там ён прысеў, папрасіў бутэльку піва і, крыху супакоіўшыся, пайшоў у школу...” Дык вось, каб супакоіцца, трэба глынуць гэтага пеністага напою, і каб адпачыць, трэба зрабіць тое ж. На іншай старонцы славутай аповесці можна прачытаць: “Мінуўшы Сяльцо, Лабановіч надумаўся зайсці да старога Абрама, выпіць бутэльку піва і крыху адпачыць”. А калі не абмяжоўваць сябе адной толькі пляшкай, то ад піва яшчэ прыйдзе й весялосьць. Зноў разгортваю прозу Якуба Коласа, гэтым разам

апавяданьне “Балаховец”, у якім дзейнічае неўраўнаважаны Іван Бадзейка: “... Там (у піўнушцы. *Л. Д.-М.*) народу ўсялякага многа, час весялей пройдзе. А калі пры гэтым ды ўвальеш у сябе літры са тры піва, дык на некаторы час весялей стане...” Урэшце зраблю яшчэ адпаведную вынятку і з Дастаеўскага, з рамана “Злачынства і пакараньне”: “... ему (Раскольнікаву. *Л. Д.-М.*) захотелось выпить холодного пива... с жадностию выпил первый стакан... и мысли его прояснели... Один какой-нибудь стакан пива... и вот, в один миг, крепнет ум, яснее мысль, твердеют намерения!..”

Аднак жа піва хоць і слаба-, але ўсё ж такі алкагольны напой, таму з ім не варта перабіраць. Той жа Якуб Колас вучыў: “Перабор меры... нядобры...” Ягоны нярвовы Іван Бадзейка, якому жыць не хацелася, мог выцадзіць ажно тры літры, а разумны Лабановіч невыпадкова браў толькі адну бутэльку. Шанаваўся настаўнік, заходзячы да карчмара Абрама, бо ведаў, што часам заместа “чалавек памёр”, беларусы кажуць: “Адправіўся да Абрама на піва...”

Пра натхненне. Яно сьпіць у працы. Калі пераадолюю ляготу, калі работа забірае мяне ўсяго, тады й прачынаецца яно – акавіта рамантыкаў – натхненне.

3. Я рэдагаваў штогоднік “Дзень паэзіі – 84” і неяк завітаў да Караткевіча па вершы для гэтага выданьня. “Перадрукаванага нічога няма, братка, усё ад рукі!” – Караткевіч паклаў перада мною з дзесятка паперынаў, сьпісаных выразным чытэльным почыркам. Ня ўбачыўшы ніводнай памаркі, ніводнага закрэсьліваньня, я ня мог не здзівіцца. Вось, аказваецца, як можна складаць вершы! Проста акуратненька натаваць сваё, але так гэта рабіць майстравіта, што кожнае слова адразу ж знаходзіць сваё месца. Чуў, што гэтак жа “чыста” пісаў Караткевіч і сваю прозу... Зайдрошчу ягонаму інтэлекту, бо амаль ніколі не ўдаецца мне цалкам скласці верш, або адразу накрэсьліць праязічную фразу. Шмат закрэсьліваю і шмат перапісваю...

Люблю слоўнікі. Некалі Пятро Глебка раіў іх чытаць ад дошкі да дошкі. Вось я і займаюся гэтым. Дарэчы, кожнае такое выданьне мае сваю інтрыгу, сваё псіхалагічнае напружаньне. Часта разгортваю “Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча, а таксама “Расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік” В. Ластоўскага. Зазіраю, вядома, і ў свой давід-гарадоцкі словазбор. Як аматар менавіта даведчанай літаратуры, шчыра ўдзячны Я. Янушкевічу і В. Хурсіку за тое, што падрыхтавалі і выдалі “Кароткую энцыклапедыю старасьвеччыны” таго ж Вацлава Ластоўскага.

4. Бялінскі зьвяртаў увагу на тое, што немцы сваю нацыянальную сутнасць глыбей выказваюць ва універсітэце, англічане ў парламенце, французы ў кавярні.

Ад сябе дадам: палякі ў касьцёле, украінцы на майдане, расіяне ў карчме...

А вось у якім архітэктурным збудаваньні паўней раскрываюцца беларусы?

Доўга думаць, каб дакладна адказаць, ня трэба: у сваёй роднай хаце, у сваім жылле.

У гэтым сэнсе: мая кватэра – мая спрыяльніца, а яшчэ – хата, у якой жывуць бацькі...

Памятаю першую кніжку, якую купіла маці (я тады яшчэ і ў школку не хадзіў!). Гэта была “Казка пра Ласку” Еўдакіі Лось. Беларуская кніга ў палескай хаце – такі пачатак маёй беларускасьці. Тое, што адчуваю сябе менавіта беларускім пісьменьнікам, вельмі спрыяе маёй рабоце. Беларуская мова дала мне жыцьцёвую пэўнасьць. Гэта як грамадзянства ў чужой краіне...

Ёсьць і неспрыяньне. Каб не задоўжваць гаворку, коратка прызнаюся: часам пазбаўляе мяне шчырасьці лабірынт майго характару.

Калі сябры зьвяртаюць увагу на зробленае мной – вядома, радуюся. Аднак ня іхняя ацэнка на мяне ўплывае, а іхняя творчасць. Напрыклад, Рыгор Сітніца шмат мне чаго казаў і каза пра мае вершы, эсэ, апаবাদаньні. Аднак ягоная графіка мае для маіх твораў большае значэньне, чым ягоныя зычлівыя словы...

Жыўу паводле правіла: недасканалае

трэба рабіць дасканалым, таму іншы раз вяртаюся да свайго ранейшага, каб стылёва ўдасканаліць яго.

5. Для мяне больш істотна тое, калі я задаволены сабой, а не сваімі вершамі. Бывалі ў маім жыцьці дні, калі такая задаволенасьць мела асаблівае гучаньне... Жнівень 1975-га. Масква. З Цьвярскага заходжу ў зьлёны дворык Літінстытуту і каля помніка Герцэну знаёмлюся з Валянцінам Акудовічам... Верасень 1982-га. Менск. Кажу Акудовічу: “Мне няма дзе жыць!” І тут жа чую: “Жыві ў мяне...” Аднойчы елі мы давід-гарадоцкую рыбу (трэба заўважыць, пад гэту рыбку ён любіў пафіласофстваваць!) і разважалі пра нязвыклія асаблівасьці прозы Кузьмы Чорнага. “У яго прозе, — раптам сказаў ён, — існуе няправільнасьць сьвету і зьвярыная прыгажосьць чалавечага характару!” Пачутае мне вельмі спадабалася. На жаль, рыба хутка скончылася, і Акудовіч замоўк. Назаўтра я паехаў у Давід-Гарадок па новую порцыю смакоцця, бо ведаў, што трэба, каб разгаварыць сябра... Каб усё гэта паўтарылася, быў бы вельмі рады, як рады таму, што Акудовіч – герой майго эсэ “Стомленасьць Парыжам”. Там ён – апостал забыўлівасьці, непрактычны філосаф, год нараджэньня якога трэба чытаць у адваротным парадку лічбаў...

Задаволенасьць сабой мяжуе, вядома ж, з незадаволенасьцю. Па-іншаму ж, мусіць, і не бывае. Прынамсі, у мяне... Дваццаць адзін год я працаваў у выдавецтве “Мастацкая літаратура”. Шкадую, што ў тых гады ня здолеў утаймаваць свой рэдактарскі максімалізм, таму адмоўна ацаніў рукапісы вершаў М. Арочкі, Л. Пранчака, В. Макарэвіча. А што значыць адмоўна ацаніць той ці іншы рукапіс? Гэта значыць перш за ўсё – пакрыўдзіць аўтара. Быць крыўдзіцелем – стан ня вельмі зайздросны, бо ўвесь час адчуваеш сябе вінаватым. З вялікім спазьненьнем прашу прабачэньня ў паважаных аўтараў за сваю рэдактарскую нячуласьць...

6. Калі за дзеньнік бярэцца звычайны

літаратар, дзёньнік тады падобны на сьметнік.

Дзёньнік, як жанр, падуладны толькі асобам, толькі тым творцам, талент якіх абаронены непрыдуманым лёсам.

У нас ёсьць сапраўдная дзёньнікавая літаратура – запісы Кузьмы Чорнага, “Споведзь” Л. Геніюш, “Лісткі календара” Максіма Танка, “Аповесць для сябе” Б. Мікуліча, занатоўкі Б. Сачанкі, а таксама ж запісы Міхася Дубянецкага...

Правіла “ні дня без радка” – не маё, але адносіны мае да яго памяркоўныя. Зрэшты, пісьменьніку трэба ўмець “пасьціць” (маўчаць). Умеў жа гадамі маўчаць Янка Купала.

Калі не пішу, тады чытаю.

Вось якраз пад рукой кніжка Антона Луцкевіча “Да гісторыі беларускага руху”. Дарэчы, і яе можна ўспрыняць, як высокі дзёньнік. Як цудоўна піша аўтар пра “Нашу Ніву”. Газета працавала “... дзеля культурнага і эканамічнага падняцця Беларускага краю і народу...”; газета імкнулася “... разьвіваць у беларусаў нацыянальную сьвядомасьць, будзіць пачуцьцё грамадзянскай і чалавечай гордасьці і, крэпка злучыўшы ў вадно разьдзеленыя рэлігійнай дзьве часьці беларусаў – каталікоў і праваслаўных, разьвіваць нацыянальную душу беларускага народу...”

На такую “Нашу Ніву” я абавязкова падпісаўся б!

7. Інтэрнэт (прапаную па-беларуску: *словасьвет!*) нястачу інфармацыі ператварыў у яе звышпразьмернасьць. У выніку гэтага мы які ўжо год існуем у інфармацыйным гвалце. Лепей жа аднак жыць у інфармацыйнай разважлівасьці, бо разважлівасьць заўсёды спрыяе пераадоленьню інтэлектуальнай нямогласьці. Я ўпэўнены: мною чаканая разважлівасьць абавязкова запануе і ў інтэрнэце. Разуваю, наіўная мая ўпэўненасьць, але ўсё ж... Дык вось, калі тое адбудзецца (у сэнсе: калі дурное сканае, а брыдкае здохне!), а так, вядома, ніколі не станецца, тады я ўсур’ёз і зацікаўлюся інтэрнэт-літаратурай – то-бок, ніколі не зацікаўлюся...

У дзяцінстве бачыў, як мыш грызла кнігу, але не адолела яе, схавалася ў нару. У нашыя дні кампутарная мыш (зноў, дарэчы, мыш – якое супадзеньне!) робіць, можна сказаць, тое ж, са смакам “грызе”, зьнішчае кнігу, ці кажучы

мякчэй, спрабуе замяніць яе электроннай версіяй, таму ўсё часьцей і часцей гучаць трывожныя галасы: кнігу трэба ратаваць! Кніга, як папяровае друкаванае выданьне, знаходзіцца пад пагрозай зьнікненьня! Аднак жа, мяркую, што і гэтая мыш абламае зубы...

З вераю ў будучыню Скарынавай спадчыны чытаю кнігі і маю з гэтага вялікае задавальненьне! Вось Уладзімір Някляеў летась выдаў вершаваны зборнік “Так”, у якім знаходзяцца геніяльныя паэмы “Паланэз” і “Ложак для пчалы”. Творы гэтыя для нашай літаратуры маюць асаблівае значэньне. Калі беларуская паэзія 20 стагоддзя пачыналася з паэмаў “Курган” і “Новая зямля”, то ў 21 стагоддзі яна пачалася менавіта з гэтых някляеўскіх шэдэўраў.

Што перачытваю?

Прозу Якуба Коласа (“Пракурор”), Кузьмы Чорнага (“Парфір Кіяцкі”), М.Лынькова (“Апошні зверыядавец”).

Згадаць улюбёных мною замежных аўтараў – клопат лішні.

8. Як гэта ні дзіўна, аднак жа літаратуру ня любяць – ні гэтыя, як той казаў, ні тыя. Літаратура зьнемагае без любові. У будучым, у вельмі блізкай прышласьці (мяркую, гадоў праз дваццаць) сітуацыя зьменіцца. Зьявіцца іншыя людзі, у душах якіх, спадзяюся, вызначальнаю ў дачыненьні да нашай літаратуры будзе менавіта мера любові. Словам, люблю я быць наіўным...

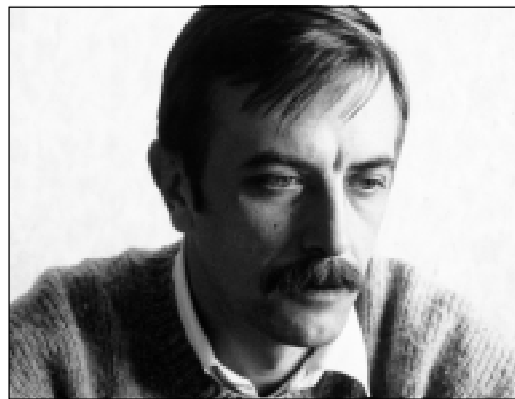
“Што чакае беларускую літаратуру ў будучыні? Ясная рэч, нічога добрага там яе не чакае...” (В. Акудовіч “Дзеяслоў” 14 (1) 2005).

В. Акудовіч памыляецца.

Выкарыстоўваючы савецкую рыторыку, скажу: будучыня – гэта ж яшчэ і мы, будучыня творыцца ўсімі намі! У тым ліку і мной. І таму мой аптымізм засноўваецца і на ўласным вопыце: толькі за апошнія тры гады ў мяне было каля двухсот выступленьняў. Ёсьць перад кім выступаць, Валянцін Васільевіч, і для каго пісаць. А галоўнае — каму пісаць! Таму сьведчу: наша літаратура мае будучыню!

Маладым жа раю памятаць заповіт Якуба Коласа: “... час такі дарагі, і яго вельмі мала, каб жыць...” А яшчэ раю ніколі не сварыцца, штодня пісаць хоць бы па старонцы, умець зарабляць грошы, пры гэтым не здраджваючы беларускай мове.

Сяргей Дубавец

1. Для мяне гэта пытаньне пра абстракцыі: жыццё, любоў, творчасць... Творчасць – гэта запыты да Падсвядомага. Прычым пытаемся мы пра адно, а адказ атрымліваем пра іншае. Таго, хто адказвае, мы ня бачым і ня чуем – нам ня дадзена. Затое ён выдатна нас бачыць, чуе і разумее. Ён гаворыць з намі мовай дасканаласьці, а мы толькі занатоўваем і бясконца здзіўляемся, які цуд выйшаў з-пад нашых рук. Так дзіця, прамаўляючы аднагодкам падслуханую дарослую мудрасць, бывае ўражанае само і ўражае іншых. Таму зусім неістотна, чым нам бачыцца творчасць. Галоўнае, каб мы атрымлівалі адказы на свае пытаньні.

Гэта Юнг заўважыў, што для большасці сьмяротных іхняе падсвядомае адкрываецца толькі ў часе сну (адсюль тэма штучных стымуляцыяў пранікненьня ў падсвядомае – для кагосьці выпіўка, для іншага – музыка, медытацыя). А Кашпіроўскі выснаваў, што калі чалавеку ня дадзена з дапамогай падсвядомага палагодзіць розум і цела (сказаць назе: не балі! І яна перастане), дык іншаму чалавеку, псіхатэрапеўту, гэта дадзена. Не ў сябе палагодзіць, а толькі ў іншых. Тут зноў Юнг – пра Гітлера, які меў доступ да калектыўнага падсвядомага нямецкае нацыі. І Купала, які «падслухаў» свае песьні ў народу. І яшчэ — тэма натхненьня ад кнігі і тэма духоўнага настаўніцтва, калі майстар падказвае пачаткоўцу ягоны шлях.

Так выглядае рацыяналістычнае вытлумачэньне творчасці. Прынамсі, наколькі ўдалося ў гэтай справе дайсьці. Я думаю пра гэта, але разумею, што разам з магчымасьцю такіх тлумачэньняў катастрафічна зьмяншаецца здольнасьць чалавека быць творцам. Людства быццам бы ўсё больш аснашчанае, а новых Моцартаў ці Дастаеўскіх, маю на ўвазе маштаб генія, няма. Натуральна, хацелася б абвергнуць гэтыя словы.

Штуршок да пісьменьніцтва – гэта таксама адказ, атрыманы ад Падсвядомага. Калі я пачаў пісаць, ня памятаю, здаецца, рабіў гэта заўсёды. А дэбютам лічу

сваё апавяданьне «Гон» і кніжку «Практыкаваньні» (1991). Літаратурнага бацькі ня меў, але моцна цаню той удзел у маім лёсе, які бралі старэйшыя пісьменьнікі. Згадаю тых, каго ўжо няма, — Адамчыка, Дубянецкага, Сачанку.

2. Мая творчасць – гэта літаратурны канвеер. Таму я пішу ўвесь час, і пішу тое, што просіцца. Панятку «пішацца-ня пішацца» ня ведаю. Пішу на кампутары, калі ён побач, альбо хоць як, калі яго няма. Кава і цыгарэты ўжываюцца штохвілінна, але я ня думаю, што гэта стымулятары. Гарэлка ці піва ніколі ня п'ецца ў часе працы, толькі пасля. Музыка таксама слухаецца па-за работай. У мяне няма стымулятараў і натхненьня я ніколі не чакаю. У любы час я ведаю, што дастаткова намаляваць абставіны, накідаць партрэты герояў, і далей усё раскруціцца само. А стымулятары... Тут усё наадварот. Творчасць забірае шмат сілаў, і пасля патрэбныя стымулятары адпачынку ад творчасці. Трэба расслабіцца.

3. Самая вялікая цяжкасьць для мяне – гэта памяць. Тое, што мусіла напісацца адразу, аднавіць праз нейкі час «сваімі словамі» практычна немагчыма. Гэта як успомніць забыты чароўны сон. Чароўна ўспомніць не атрымаецца. Лепш дзіцяці занатаваць тую дарослую мудрасць на далоньцы, бо само яно калі й паспрабуе рэканструяваць забыты афарызм – выйдзе жалю вартая карыкатура. Слова, фраза і рытм, — энергетыка ў мастацкім творы вызначае ягоную каштоўнасьць. Некаторыя думаюць, што вызначае змест, але гэта памылка. Ня трэба нічога прыдумляць, трэба толькі ўмець

слухаць адказы і своечасова іх занатоўваць. Што да слоўнікаў і даведнікаў, дык я літаральна абкладзены імі. У мяне добрыя інструменты.

4. Нішто ўсвядомленае не спрыяе і не перашкаджае. Ацэнка ўплывае, да напісанага вяртаюся, але ці правільна гэта і ці варта гэта рабіць — ня ведаю. Праўка ня мусіць быць самамэтай. Калі гэта, вядома, ня ўнутраны імпульс нешта паправіць. Памятаю, Раза наў нам тлумачыў, што ўсё жывое ў літаратуры трымаецца на збоях, зломах і нібыта памылках. Магчыма, ён перабольшваў, але колькі разоў правільны праўшчык выкошваў з нашых твораў акурат тое, што нам здавалася ў іх жывым...

5. Ня ведаю. Я пісаў вершы, а мае сябры, якія ўжо былі прызнанымі паэтамі, казалі, каб я гэтага не рабіў. Ну я нібыта і перастаў. Пасля Камоцкі мне кажа, што я быў першым беларускім паэтам, якога ён сустрэў. Як літаратурны крытык, я разумею, што ўсё, што пішу і чаню ў літаратуры, — гэта паэзія, бо ствараецца паводле тых самых законаў, што і паэзія – «нерассудочно», скажаў бы Брусаў. І дзеля гэтага я меў шмат праблемаў з рэдактарамі, а часам і з чытачамі. Мне галоўнае, каб было «прыгожа», а яны дакопваюцца нейкага сэнсу.

Ацэньваць свой даробак я не магу, прынамсі таму, што ён незавершаны і найлепшае павінна быць наперадзе. Пра біяграфію думаць я не люблю. Пражытае жыццё не выглядае для мяне прывабным, каб яго паўтараць. Бо гэта вельмі цяжкае жыццё, падобнае на сон, у якім ты з усіх сілаў імкнешся вынырнуць. Але пісаць пра гэта можна, калі нешта папрасіцца ў тэкст.

6. Дзёньнікі ў мяне не атрымліваюцца, бо гэта самападман. Насамрэч усё, што я пішу – гэта і ёсць дзёньнік.

7. Не падзяляю літаратуру на інтэрнэт- і неінтэрнэт. Бо законы гэтага мастацтва не залежаць ад кампутара. Што чытаць, перачытваць, любіць у літаратуры – я не задаю сабе такіх пытанняў асэнсавана. Калі выношваецца нешта сваё, набіраецца і адпаведнае чытво. Ці для рэцэнзіі нешта перачытваеш. Заўсёды, дарэчы, з намаганьнем над сабой. Увогуле я, як той чукча, — не чытач, не адчуваю ў сабе такога памкнення. Таму і з улюбёнымі пісьменьнікамі ў мяне праблемы. Гадоў 20 не зазіраў у Акутагаву, але адно гэтае імя надае сэнс майму ўласнаму занятку. Перачытаю і, хутчэй за ўсё, страчу такое апірышча. Гэтак ужо адбылося амаль што з усёй музыкай, якой я захапляўся напачатку 1970-х. Усё падаставаў, усё пераслухаў – і адчуў, як зьбяднеў мой сьвет.

8. Беларускай літаратуры бракуе свабоды. Дзяржава заціскае яе ў рэзервацыю. Правіцель забраў Дом літаратара, пазачыняў беларускія школы, чым істотна звужыў кола чытачоў, загнаў у апазіцыю жывых класікаў літаратуры, спрафанаваў дзейнасць літаратурных часопісаў, увёў цензуру. Нядаўна я пісаў прадмову да твораў Камю ў дзяржаўным выдавецтве, дык мусіў рабіць гэта пад псеўданімам, бо мае імя, аказваецца, у чорных спісах. А згадайце, як у тым самым выдавецтве раскідалі Быкаўскую «Сьцяну»... Ці варта працягваць пералік таго, чаго нашай літаратуры бракуе?

Тым, хто робіць першыя крокі, не пажадаю нічога. Бо той, хто бачыць перад сабой дарогу, будзе ісьці, а таго, хто ня бачыць і думае, што ён яе збудуе сам, чакае марны лёс.